

FENÁKEL JUDIT

A kétéltű (KISREGÉNY)

I.

A kis Stocker Miklós — közismert nevén Stoki — harmadik napja nem jelentkezett a munkahelyén. Két napig senkinek sem tűnt fel üresen maradt íróasztala, máskor is előfordult, hogy vidékre küldték, vagy a főnök ügyei után szaladgált a városban. A harmadik napon, talán éppen szerdán azonban a főnök egy unalmas adatot akart kikerestetni vele a múlt évi statisztikából, és akkor egyszeriben észrevették, hogy nincs. Hamarosan az is kiderült, hogy senki sem küldte vidékre, s kivételesen a főnök se bízott rá semmiféle elintéznivalót. Stoki nyilván beteg — állapították meg szinte egyszerre, s ezen annyira meglepődtek, hogy még a lelkiismeretük is feltámadt egy pillanatra: harmadik napja nem gondolnak rá, tőlük akár meg is halhatott. A lelkiismeret ritkán ébred föl az emberben, és olyankor is képtelen dolgokkal traktálja a józan eszt; Stoki természetesen nem halt meg, egyszerűen influenzás, mint annyi más ebben a lucskos őszi időben, ha pedig influenzás, egyáltalán nem kell, sőt nem is szabad látogatni a magunk s többi embertársunk érdekében. Az influenzás emberek elkülönítése — hogy úgymondjuk — az egész közösség, a társadalom érdeke. Mindazonáltal mégsem lehetett olyan könnyen napirendre térni Stoki távolmaradása fölött, egyrészt azért, mert hat éve dolgozik a vállalatnál, s még egyetlen napot sem hiányzott az évi rendes szabadságát kivéve, másrészt, mert mindenképpen szólnia kellett volna legalább telefonon. Ez a legkevesebb, amit egy vállalat minden dolgozójától várhat. Ha tehát ennek a minimumnak a dolgozó nem tesz eleget, vét a fegyelmi szabályok ellen, bizonyos fokig az emberi együttélés szabályai ellen is, hiszen semmibe veszi munkatársai és feljebbvalói aggodalmát, a távolmaradása miatt rájuk háruló többletmunkából származó bonyodalmakat, egy szóval magatartása mind a munkamorál, mind az általános morál szempontjából elítélendő.

Így aztán sikerült a lelkiismeretet haragjukkal altatni el, s ahelyett, hogy Stocker Miklós sorsán tünődtek volna, inkább hangosan méltatlankodtak furcsa és különc eljárásán, amivel éppen az általános leépítések idején kedvezőtlenül vonja magára a főnökök figyelmét. Ezzel eltelt a harmadik nap is, és Stoki a negyediken sem adott életjelt magáról. Ez már több volt mint furcsa, több mint különc, ez már figyelemre méltó volt. S mert az eltelt 6 esztendő alatt Stoki még semmi figyelemre méltót nem cselekedett, az emberek elgondolkodtak az élet kifürkészhetetlenségén, és ezzel elmúlt a negyedik nap is.

Az ötödiken aztán valakinek eszébe jutott, hogy mégiscsak utána kellene nézni Stoki eltűnésének. Úgy látszik — mondta dr. Ágh Ernő, Stoki köz-

vetlen hivatali fölöttese — ezt valóban nem halaszthatjuk tovább. Es nem is halasztották.

Kiderült, hogy egyikük sem járt még a lakásán, inkább sejtik, mint tudják, hogy albérletben él, meglehetősen távol a Belvárostól. Erre abból következtettek, hogy valahányszor egy-egy névnapot tovább ünneplendő betértek valamelyik vendéglőbe, mindig elsőnek távozott; neki még sokat kell vilamosoznia — mondta —, amíg hazaér. Végre a nyilvántartóból sikerült kinyomozni a pontos címét. Só u. 13. — milyen különös utcanév, senki se hallott még hasonlót. Közmeglepetésre dr. Ágh Ernő személyesen vállalta a renitens beosztott föl kutatását, s erre hivatkozva mindjárt ebéd után eltávozott. Vállalati kocsival természetesen, hisz nem kívánhatták tőle, hogy ilyen lehetetlen nevű utcát villamoson vagy gyalogszerrel próbáljon megkeresni. Így is majd háromnegyed óráig tartott, míg átkelve a Dunán és sokszorosan becsapva az egymásnak ellentmondó útbaigazításoktól, végre valóban a Só utcában találták magukat.

— Só utca 13. — olvasta a céduláról dr. Ágh Ernő, és a sofőr egy hámló vakolatú emeletes ház elé kormányozta a kocsit.

— Emelet kettes ajtó — mondta a házmester —, de azt hiszem, elutazott.

— Elutazott?

— Úgy gondolom. Vasárnap délután egy kis bőrönddel láttam kimenni a kapun.

— Üzenetet nem hagyott?

— Kinek, kérem tisztelettel... nem volt arra kíváncsi senki. Még én se, őszintén szólva — tette hozzá megvetően — ennél unalmasabb embert nem ismertem, pedig 25 éve vagyok házfelügyelő.

— Kinél lakik? Már úgy értem albérletben?

— Ezt meg honnan tetszik venni? Főbérleti lakása van. Emelet kettő.

Dr. Ágh Ernő idegesen felparkolt a kezében a cédulát.

— Nem lehetne mégis... bejutni valahogy?

Az öregasszony elcsodálkozott.

— Csak nem a rendőrségtől?

— Dehogy. A főnöke vagyok.

— Hát ugye... talán a szomszédnál tessék érdeklődni.

Magányos öregúr volt a szomszéd. Nagyothallott, csak sokára értette meg, mit akarnak tőle.

— Ön a gázszelő? Mert nálam hagyta a kulcsot, hogy majd jönnek a Gázművektől.

— Igen — ütött a táskájára gyorsan dr. Ágh Ernő. — Onnan vagyok. Az órát jöttem... ellenőrizni.

Maga se értette, mi szüksége volt erre a hazugságra, és egyáltalán miért akart minden áron bejutni Stocker Miklós lakásába. Valószínűleg inkább a rendőrségre kellett volna sietnie, hogy bejelentse beosztottja eltűnését. Ehelyett kétszer megfordította a kulcsot a zárban, majd elakadó lélegzettel konstataulta, hogy behatolt egy idegen lakásba. Ijedsége inkább formális jellegű volt, valójában ugyanis nem tételezte fel Stokiról, hogy följelentést tegyen ellene magánlaksértésért, vagy bármiféle kifogást emeljen főnöke eljárása miatt. Stoki tudniillik 6 esztendeje feltétel nélkül szolgálta őt. Kezére játszott a hivatali ügyek intézésében, magára vállalta a csöppet sem látványos aprómunkákat: kikeresett, utánaszámolt, átírt, másolt — szóval intézte mindazt, amit mások ímmel-ámmal csináltak vagy meg se csináltak, ha ő nem volt

jelen. Később felhasználta ezt az ügybuzgalmát saját dolgaiban is: — Kérem Stoki, ha arra jár, fizesse be az OTP-részletemet. Persze csak ha a postán lesz dolga. A villany- és gázzámlák befizetése, az autóbuzsbérlet kiváltása, a tüzelőrendelés fokozatosan munkaköri kötelességei közé számított, s számíthatott is, hisz Stoki mindezért semmiféle ellenszolgáltatásra nem tartott igényt, nem kért fizetésemelést vagy prémiumot, nem akarta későbbben kezdeni a munkát és korábban abbahagyni, nem voltak elsimítandó stiklijei sem. Ideális tisztiszolga volt, aki még azt se veszi zokon, ha a közkatonák összevetnek a háta mögött, és maguk között pojácának, a főnök udvari bolondjának csúfolják. És ez a Stoki — teljes neve legföljebb értekezleteken hangzott el — hagyta őt cserben 5 nappal ezelőtt azzal, hogy egyszerűen eltűnt, mint valami kóbor kutya.

Gázzagú sötét előszobába lépett. A fogason ballonkabát és ócska fürdőköpeny, semmi különös. Benyitott a lakószobába. Dr. Ágh Ernő soha nem tanúsított különösebb érdeklődést beosztottjai magánélete iránt, Stokiról pedig el se tudta képzelni, hogy van magánélete. Most mégis furcsa, ismeretlen kíváncsiság készítette rá, hogy alaposan körülnézzen ebben a szobában. Annál is inkább, mert a helyiség otthonos rendetlenségéről bárki arra következtethetett, hogy lakója csak a konyhába szaladt ki egy pohár vízért, vagy a sarki trafikba cigarettáért. A házmesterné unalmas lakónak nevezte Stocker Miklóst, nyilvánvalóan kevesebb gondot fordított rá, mint a ház más lakójára. Így aztán előfordulhatott, hogy Stocker már napokkal ezelőtt visszatért a kis bőrönddel, és bevette magát a lakásába. Ezt a föltevést csak a kulcshistória tette valószínűtlenné, mert ha az ember bezárkózik a maga vackába, nem bizza másra a kulcsot. Mégis — döbbsent meg hirtelen — hátha ez a kulcs volt az elterelő körülmény, és Stocker valóban itt van a lakásban valahol, de... holtan. A kulcsot azért adta át a szomszédnak, hogy előbb-utóbb föl-fedezzék a holttestét. Már látta lába előtt heverni a szemekifordult, bűzös Stockert, puffadt, vizenyős arccal és a görcsöktől megmerevedett végtagokkal. A szobából egy másik szobába nyitott, onnan vissza az előszobába. Elhatározta, bármi történjék is, férfiasan viseli el. Megtalálta a konyhát. Az asztalon ételmaradék, a vízcsapot félig zárták el. A gáztűzhelyen jénai teafőzőben megbarnult teavíz. Minden jel arra mutatott, hogy ez a lakás nem gazdátlan, hogy a közelben kell lennie valakinek, aki nemrég itt reggelizett ennél az asztalnál, vizet öntött a teáskannába, és aztán elfeledkezett a vízcsapról. Régimódi fürdőszoba, a kád fölött a sötétkék csempén is vízcseppek, mintha az a valaki az imént zuhanyozott volna.

— Van itt valaki? — kiáltotta rémülten, pedig elhatározta, hogy bármi történjék, férfiasan viselkedik. Újra és újra körbejárta a lakást. Benézett a szekrényekbe, felgyújtotta, majd leoltogatta a villanyokat. Negyedóra is eltelt így lázas körbeszaladgálással, amíg végre elhitte, hogy egyedül van. Csak ezután vette észre, mennyi könyv és papír hever szerteszét a lakásban. A szekrényen, fekhelyen s kisasztalon kívül könyvszekrényekből állt a bútortzat. A belső szobában mennyezetig ért a nyitott könyvespolc, pedig ez lehetett a hálószoba. Kívül különböző nagyságú nyitott és zárt polcok, szekrények, ládák könyvekkel megrakva. Az asztalokon, székeken papírok. Géppel és kézzel írott papírlapok, az ágyon valamelyest elrendezve ugyancsak vastag papírcsomó. Néhány teleírt lap a földre sodródott. Találomra fölemelte az egyiket. Stocker kézírása a géppel szántott sorok között. Nagyon jól ismerte ezeket a jobbra-balra dőlő rendetlen betűket.

— Maga igazán kitűnő munkaerő — mondta neki nem egy alkalommal —, csak a kézírásán kellene változtatnia. Egy kis igyekezettel elsajátíthatná a szabvány betűformákat.

Úgy kezdődött, mint egy levél, csak a megszólítás hiányzott róla.

„Nem válaszoltam a leveledre. Nem válaszoltam rá, mert ultimátum volt. És ultimátumra igennel vagy nemmel kell felelni. De én szívem szerint nem írhatok neked se igent, se nemet. Csak azt írhatom, hogy még egy kicsit, egy kicsit legyél türelmes. Nemsokára úgysis felhagyok ezzel a reménytelen kísérlettel. Addigra azonban összegyűlik utánam annyi papír, amennyit egy életen át se írhattam volna tele, ha nem választom a lehetetlent. És — ne haragudj, hogy emlékeztetek — te annak idején vállaltad az életformámat. Vagy csak rád kényszerítettem? Nem tudom. Nagyon megzavart a leveled, most semmit se tudok biztosan. Gyerekkoromban ha valami szörnyű vagy érdekes, vagy különös történt velem, sohasem azt gondoltam: ezt nem fogom elfelejteni, hanem azt: ezt még egyszer megírom. Nem szabad elfelejtenem, hogy megírhassam. Érted a különbséget? Azt hiszem, most már majdnem mindent leírtam, amit akartam, amiről valaha is azt mondtam, hogy ezt még egyszer megírom. De még hátra van az elrendezés. Egyelőre túlságosan zilált, összedobált ez az egész. Persze az is lehet, hogy a rendszerezés meg árt a hitelének. Nincs tanácsadóm, nincs senki, akinek az ítéletére rábízhatám magam. Erről egyedül én tehetek, egyedül én. Régóta kivontam magam mindenféle ellenőrzés alól, az önkontroll pedig csalóka mérce. Az is lehet, hogy ez az egész kísérlet nemcsak reménytelen, hanem hiábavaló is. Majd a házmesterné összeszedi ezt a rengeteg papírt, elgondolkodik az emberi ostobaságon, aztán viszi a MÉH-be, hisz kilóra is szép summa, meg kell hagyni, rengeteg papírt fogyasztottam. De nekem akkor is meg kellett csinálnom. Nem az eredményért, ha lenne is megszöknék előle; önmagamért.”

Itt vége. Pedig még volt a papíron néhány sornyi üres hely. A megszólítás és az aláírás hiányzott erről az érthetetlen levélről. No és a dátum is. Hiába szokta meg a hivatali levelezésben, hogy dátum, ügyintéző neve és a levél száma nélkül nem mehet el boríték. Dr. Ágh Ernő zavartan tartotta kezében a papírlapot, mintha fölbontott volna egy nem neki szóló magánlevelet. A magánlevelek mindig tele vannak csak két ember számára értelmes rébuszokkal, az idegen nem tud mit kezdeni velük, mert nem rendelkezik a titkos írás kulcsával, amitől aztán minden szó visszanyerné szokásos jelentését. Most az asztalról emelt föl egy papírt abban a reményben, hogy ide, a sorok közé rejtették el azt a bizonyos kulcsot, s a titkos írás mindjárt községes levéllé változik:

Kedves X

Kívánom, hogy soraim jó egészségben találjanak, én magam egészen jól vagyok, mióta a náthából kigyógyultam.

„Boldog voltam, hogy megértem ezt is. Méghozzá elég fiatalon. Nem az igazi nevem volt fölötte, a szerkesztő lebeszélte róla, hogy a Stocker névvel indítsam útnak magam az irodalomban. Hosszas huzavona és levelezgetés után a Sági nevet választottuk. Sági Miklós. Az évfolyamtársaim nem akarták elhinni. De aztán megkaptam a honoráriumot, és becsülettel elittuk. Akkor aztán elhitték. A lapból hazaküldtem egy példányt anyámnak, ő is boldog volt, dísztáviratot küldött rá válaszul. Nem sokkal a karácsonyi szünet előtt jelent

meg az írás, jólesett rá gondolni, hogy otthon majd élvezhetem a dicsőséget, anyám bizonyára elújságolta az ismerősöknek. Rettenetesen kívántam a hírnevet és azt, hogy választott nevemet minél gyakrabban lássam nyomtatásban. Elképzeltem, ahogy az emberek sügdosznak a hátam mögött: ez Sági Miklós, a híres író. A kislányok autogramot kérnek tőlem, az írásaimat felolvassák az irodalmi esteken, sőt önálló szerzői estet rendeznek nekem, kritikák jelennek meg rólam. Minden nagyszerűnek látszott, hiszen most már elindultam. A szerkesztő biztatott, azt mondta, az írásban benne van az oroszlánköröm, csak így tovább, ne hagyjam el magam. Úgy gondoltam, megtaláltam az életem tartalmát; ami az irodalmon kívül van, csak mellékes és alárendelt szerepet játszhat az életemben.

Néhány nappal karácsony előtt érkeztem haza. Vártam, hogy anyám mindjárt az állomáson a novellámról fog beszélni, meg arról, mit szoltak az ismerősök. De mintha már elfelejtette volna az egészet, közömbös históriákba kezdett: ki beteg, ki utazott el, ki költözködött a környéken. Szégyelltem magam hozakodni elő a dologgal, és mélyen megsértődtem, lám, a saját anyámat nem érdekli a fia jövője. Nem volt kétség bennem, hogy ez a jövőm. Másnap aztán — mintha akkor jutott volna eszébe — azt mondta: — a tisztelendő úr szeretne beszélni veled. Arra kér, látogasd meg minél előbb.

Gyanakodva néztem rá.

— Sokszor mondtam, ne avass bele ebbe a barátságba. Nekem semmi közöm a tisztelendőhöz. Nem szívesen vettem, hogy anyám foltozza a pap ágyneműjét, javítgatja az ingeit, talán néha takarítani is eljár hozzá. De anyám ezt istennek szóló buzgólkodásként csinálta, pénzt sem fogadott el érte. Néha gyanítottam, többről van szó, mint vallásos hitbuzgalomról, és a pap személye valahogyan jelentősebb helyet foglal el az életében, mint amennyi megilletné isten szolgáját. Sose beszéltünk ilyesmiről, anyám szinte fennhéjázó büszkeséggel viselte az özvegységet, ez volt az egyetlen, amire büszke volt, bizonyára abban a tudatban, hogy isten a jobbaknak juttatja a szenvedést. Nem kételkedhettem a feddhetetlenségében, valószínűleg önmagával se tisztázta, mit érez a pap iránt. Engem is rá akart szorítani, hogy tiszteljem, és sokat sírt meg imádkozott az istentelenségem miatt, de arra korábban nem volt példa, hogy a paphoz invitáljon. Most tehát egyszerre csodálkoztam és haragudtam.

— Nem tudom mit akar veled — erősködött anyám —, de ha magához hív, biztosan oka van rá.

Nem szerettem, ha sír vagy jelenetet csinál. Inkább kötélnek álltam. Okos és ravasz ember volt a papunk, mindig tartottam tőle. No meg istentől való elrugaszkodásom is túlságosan új volt még, nem bírta volna el a higgadtan érvelő hitvitát. A tisztelendő azonban nem hitvitázott velem. Nagyon is kedvesen fogadott, csak a tegezéssel adta tudtomra, hogy továbbra is a nyájhoz tartozónak tekint. Cigarettáscsomagokat tolt elém, csupa külföldi cigarettával kínált.

— Anyádtól hallom, szépen haladsz az egyetemen.

Azt hittem, ez csak a bevezetés. Ugrásra készen vártam, mikor tér a lényegre. De már félórája is elmúlt, hogy az ebédlőben leültetett, és még mindig az egyetemről meg az irodalomról beszélgettünk.

— Radnóti Miklós — emelt le egy verseskönyvet a könyvszekrényéből.

— Ismered?

— Hogyne.

— Én személyesen is ismertem. Aztán gyakran találkoztam Szerb Antallal, bár róla most keveset beszélnek. Nekem is voltak — mondta vontatottan — irodalmi kísérleteim. — Aztán elnevelte magát, és bizalmasan megveregette a hátamat — szerencsére idejekorán felhagytam velük.

— Miért szerencsére? — kérdeztem ellenségesen, s közben észre se vettem, hogy már benne vagyok a lepkehálójában.

— No csak azért, mert így legalább életben maradtam.

— Nem értem az összefüggést.

— A kiválók majd mind elpusztultak, ez nem lehetett véletlen. Attól félek, hogy az ő kiválóságuk csak ártott a többieknek, az átlagembereknek.

— Még mindig értetlenül bámultam rá.

— Anyád elhozta nekem azt a kis elbeszélést, amit az irodalmi lapban megjelentettél.

Most... — gondoltam, és félig fölemelkedtem a helyemből. Nem tetszett neki. Nem is papoknak írtam.

— Annak a szerkesztőnek jó szeme volt. Ügyes munka. Kétségkívül ügyes munka.

Megkönnyebbültem. Elmosolyodott a sóhajtásomra.

— Éppen ezért hívtalak ide.

— Hogy ezt megmondja?

— Hogy figyelmeztesselek. Jaj a kiválóknak és jaj nekünk, ha megint lesznek hitsorsosaink, akik ki akarnak válni közülünk. Eltűnni és feloldódni a tömegben, isten vagy ahogy te mondanád a sors, megtaníthatott bennünket, hogy ez a mi utunk. Menetelni a tömeggel. Nem mellette és nem előtte. Bent a sorokban. Senkinek nincs joga felidézni a pusztulás veszélyét. Ezt akartam megmondani neked. Mert ti, fiatalok, megint fickándoztok, nem férték a bőrtökben, élre törtök. Pedig csak addig tűrnek meg bennünket, amíg nem vesznek észre. Észrevétlennek maradni, ez a legfontosabb.

Már nem volt a nyájas ravasz pap, aki óvatosan les rád a lepkehálóval. Tűzelt az arca, a szeme, még a szakála is. A mennydörgő pap volt, a bosszúálló isten küldötte, az Örökkévalóé, aki megbüntet az apák vétkéért tizediziglen. Féltem tőle.”

Dr. Ágh Ernő most már nem a titkos írás kulcsát kereste. Mohó érdeklődéssel emelte szeméhez a lapokat. Nem kétséges, hogy a géppel és kézzel írt sorok egyaránt Stocker Miklóstól származnak. De ez a Stocker Miklós csak betűformáival emlékeztetett a buzgó kis tisztviselőre, akinek 6 éven át közvetlen hivatali főnöke volt. Már nem merte magában Stokinak nevezni. Elhelyezkedett egy karosszékben és találomra újabb papírcsomó után nyúlt.

„Egy teljes napig táboroztunk az udvaron. Ültünk a batyuinakon és vártunk. Azt mondták, várjunk. Néha megszólalt felettünk a megafon: kendőt, kalapot levenni. Pylenkor egy-egy német katonatiszt haladt el a sorok között, merev vigyázzba emelkedett asszonyok és öregemberek jelezték az útját.

Anyám előrelátó volt, csatos üvegben vizet hozott magával. De a többiek az udvar végébe zarándokoltak poharaikkal, és csak sokára tértek vissza, elcsigázva valami számomra ismeretlen szenvedéstől. A mellettünk táborozó Feldmann néni egyáltalán nem érkezett vissza. A lánya, aki helyben maradt a csomagok miatt, sorbaszaladgálta az ismerősöket: — az anyámat, özevgy Feldmann Móricnét keresem —, az anyámat nem látták erre? Vízért ment délelőtt 11 órakor. Még egy arra vetődő német tiszthez is odamerészkedett:

»meine mutter... — magyarázta — elment wasserért.« A német szó nélkül söpörte le magáról. De Feldmann néni lánya tovább kutatta az anyját, egyre távolabb került tőlünk és a csomagoktól, rekedt kiáltásait messziről is hallottuk: — az anyámat, özv. Feldmann Móricnét... Késő délután vetődött vissza, akkor már csak motyogott: — özvegy Feldmann Móricnét... Szívesen elhúzódtunk volna mellőle, de már kinyújtott lábunk is újabb batyukba ütközött. Így sötétedett ránk. Az öregek már szunyókáltak, mikor ismét megszólalt a megafon: — Sorakozó! — harsogta magyarul, aztán németül pattogott, majd megint magyarul —, málhákkal együtt sorakozó! Betereltek bennünket egy csarnokba, sötét volt odabent és furcsa kesernyés szag. A cementpadló sütött a hidegtől, magunk alá tettük a batyukat, de itt csak ülni lehetett, anyám hátának dőlve próbáltam aludni. Akkor Feldmann néni lánya belekezdett a Smájiszroélba. Hangosan, vékony hangon imádkozott: Smájiszroél adonáj elajhénu. Az emberek kiabáltak rá. Elég volt, hagyja abba, de ő változatlan hangon tovább imádkozott. Gyereksírás tört fel a teremből. — Hallgattassák el, megőrjíti a gyerekeket — mondta egy asszony. Valaki ököllel verte az ajtót, sokáig verte, amíg kinyitották, az a valaki németül beszélt az őrhöz, aztán két katona tört utat a lábak és málhák között. Még kívülről is behallatszott a Smájiszroél, aztán két lövés gyors egymásutánban, és semmi. Mire hajnalban fölébredtem, a csomagjai már nem voltak mellettünk, de a fekete virágos piros kendőjét hamarosan megláttam egy ismeretlen asszony fején. A második transzporttal kerültünk be a nagy fehér épületbe, ahol cédulát ragasztottak a csomagjainkra, és elvették tőlünk. Egy fekete-fehér kockaköves üres teremben kellett levetköznünk és vaskampóra akasztani a ruháinkat. Lehettünk kétszázán a teremben, csupa asszony és gyerek, legtöbben kisebbek. Az asszonyok nem néztek egymásra, ahogy vetkőztek, csak maguk elé meredtek üres szemmel, és amikor egészen meztelenek voltak, karjukat a mellükre szorították. Anyám nehezen kezdett gombolkozni, előbb nekem segített, de aztán egy fehér köpenyes férfi szólt ki az ajtón, bizonyára sürgetett bennünket. Még sohasem láttam anyámat ruhátlanul. A mi vallásos házunkban nem volt szokás pucéran vagy félpucéran mutatkozni egymás előtt. Mire én felébredtem, anyám már felöltözötten készítette a reggelit, este pedig jóval később feküdt ágyba, mint én. Apámról nem sok emlékem maradt, kettőjük viszonyáról még kevesebb. Általában ritkán szóltak egymáshoz, és mindig langyos, egyenletes hangon beszéltek, szenvedélyek nélkül. Már kamasz gyerek voltam, sok mindenfélét olvastam és hallottam, de azt senki se tudta volna elhitetni velem, hogy anyám és apám valaha is szerelmesek módjára viselkedtek. Ők az anyám és az apám — mondtam magamban —, nagyon szigorú fogalmaim alakultak ki róluk.

Kettes sorokba állítottak bennünket, anyám erősen szorította a kezem, nem nézett rám. De én néha lopva felé pillantottam, és láttam, hogy szép és fiatal. Sose gondoltam, hogy az én anyám szép és fiatal, és a teste hasonlít a filmszínésznőkéhez, akiket a képes újságokban mutogatnak trikóban meg ravaszfürdőruhákban. Csupasz testek sorakoztak előttem és csupasz testek voltak mögöttem is, a szemem egy petyhüdt öregasszony hátába, oválisán lefelé lógó farába ütközött, kék és lila ércsomók húzódtak a bőre alatt, visszataszító volt, mégis meredten néztem, amíg anyám meg nem rántott.

— Ne bámészkodj.

Akkor sokáig lesütött szemmel maradtam, a kockaköveket láttam és lábukat, rengeteg meztelen női lábat és gyereklábat, ahogy lassan csusszantak a

kövön. Kinyílt egy ajtó, vastag szürke gőz nyelt el bennünket. Már anyámat se láttam, csak a szorítását éreztem a csuklómon. Tudtam, hogy itt is sokan vagyunk, hangokat hallottam, gyereknyszörgést, az eszemmel tudtam, hogy sokan vagyunk. Izzadság csurgott a nyakamon, a lábam szárán. Egészen egyedül éreztem magam. Mintha forró gőzből kalitkát csináltak volna, és most kívülről figyelnének, ahogy a kísérleti állatot szokás. Ők látnak, de nem hallanak engem, én pedig hallom őket, de semmit se látok. Aztán vége lett ennek is. Újra a fekete-fehér kockakövek következtek, egy végeláthatatlan sor közepén haladtunk, vizes talpunk csúszott és nyikorgott a kövön. Valahol nagyon messziről vezényszószzerű német beszéd jutott el hozzánk. Már nem az öregasszony állt előttem, egy fiatalabb nő vaskos, minden lépésre rezzenő combját láttam, hosszú vizes haja az arcomba csapódott. Hirtelen megfordultam. Kíváncsiság és émelygés volt bennem. Nem akartam látni, tudtam, hogy a mindent látó pillantás szemérmetlen; ezek az emberek nem önszántukból mutogatják a pucérságukat. Irigyeltem anyám önfegyelmét, nem nézett se előre, se hátra, azt hitte, ha ő nem lát másokat, mások se látják őt. Az öregasszony... vagy talán nem is ő volt, most mögém került, és én nem tudtam nem nézni zacskószerűen lenyúlt mellét, amit mintha barna csomagolópapírból ragasztottak volna a testéhez az igazi helyett... Gyúlt bennem az undor és a félelem. Mennyi öreg aszott test, talán egy szegényházat vezényeltek ki végső selejtezésre. Ott elől pedig maga a halál trónol, hogy megállapítsa, ki érdemes még az életre. Váratlanul ott álltunk a sor elején. Nem volt előttünk senki, csak azok a fehér köpenyes férfiak, akiknek vezényszavai a terem végébe is elhallatszottak. Anyám szorítása fáj a csuklómon.

Egy ősz hajú férfi, gombolatlan köpenye alól jól látszott a katonaruha, valamit szólt hozzánk németül. Anyám beszélt németül, de most mintha nem értené, mit akarnak tőlünk. Erre a fiatalabb férfi, aki egy mércével bajlódott, magyarul szólt rá.

— Lépjen előre!

Anyám még mindig engem szorított az egyik kezével, a másikkal a mellét.

— Egy-kettő! — mondta a férfi, és anyám elengedett. Előrelépett, s most már mind a két kezével magát takarta.

— Terpszállás! — vezényelt a férfi. — Karokat fel!

Láttam, hogy anyám nyakán kéken lüktet egy kis ér, előbb halvány volt és alig vibrált, aztán egyre sötétebben kéklgett és úgy himbálódzott, hogy azt hittem, mindjárt elpattan. Aztán megint a férfit hallottam.

— Azt mondtam, kezeket fel! Nem érti?

Akkor egy harmadik katona, fiatalabb mind a kettőnél, váratlanul fölnevetett. Valamit mondott az őszhajúnak, s az őszhajú vele nevetett és nevetett a fiatal is, meg aki anyámat vezényelte. Anyám ott állt a három röhögő férfi előtt, szétfeszített lábbal és fölemelt karokkal, úgy tűnt, már nagyon régóta áll így előttük és a csupasz testek végtelen sora előtt... az is lehet, hogy soha többé nem tudja leengedni a karját, összezárni a lábát, és így viszi majd el két német katona a szétfeszült combjánál fogva..."

Leejtette a papírlapot, és másodpercekig tanácstalanul nézett maga köré. „Stocker Miklós élete” — mondta kicsit patetikusan, de elszégyellte magát a nem ide való hangért. Hátha... Stocker Miklós itt hallgatózik valahol a közelben.

Tavaly télen, nem sokkal karácsony előtt, kiküldte a cigányiskolába. Ilyenkor osztották szét a telepi cigánygyerekeknek az állam ajándékát: fehérneműt, melegítőruhát, kabátot. Karácsony előtt már senki nem vállalt szívesen külső munkát, meg aztán a cigányok ellenőrzése nem tartozott a népszerű feladatok közé.

— Menjen ki Stoki, nézze meg, rendben mennek-e a dolgok — mondta dr. Ágh Ernő, és természetesnek vette, hogy Stocker ellenvetés nélkül vállalja. Másnap azonban, amikor jelentést kért tőle, Stocker arca furcsán elváltozott.

— Nagyon kérem — fordította el a fejét —, ne küldjön engem oda többet.

— Még magának is sok volt? — nevetett dr. Ágh Ernő —, nagyon büdösek?

Stocker mosolytalan szája azonban megzavarta.

— Valami baj volt?

— Előbb megfürdetik őket. Ágh kartárs tudta, hogy előbb megfürdetik őket?

— Ez természetes. Legalább egyszer egy évben legyenek tiszták, mielőtt az új ruhát magukra veszik.

— Megfürdetik őket, és meztelenül mennek át a ruhákért a másik terembe.

— De hát nem értem magát. Mi kivetnivalót talál ebben?

— Ott tolong meztelenül az a rengeteg gyerek a gőzben. És a rendőr...

— akadt el a hangja — csinál rendet közöttük.

Dr. Ágh Ernő vállat vont. — Másképp nem lehet, Stokikám. Ez a módja. Őszintén szólva, az egész nem ér annyit, hogy ilyen sok beszédet vesztegessünk rá. Köszönöm, hogy elintézte.

— Stokinak lelkiélete van — nevettek össze a kollégák. — Nem tetszik neki, hogy megfürdetik a cigánygyerekeket. Dr. Ágh Ernő velük mosolygott.

„Csak néhány lány volt az évfolyamon. Szorgalmasan magolták a jegyzeteket, és többnyire jelesre vizsgáztak. De azért nem sokra becsültük őket, s eszünkbe se jutott, hogy moziba, színházba közülük keressünk partnert. Olga a maga lusta, nemtörődöm természetével kivételnek számított. Nem hajtott a jelesért, hisz amúgy se kapott ösztöndíjat. Ő volt köztünk az egyetlen úrigyerek, talán mutatóba vették fel az egyetemre a sok munkás-paraszt közé.

Megismerkedésünk idején már nő volt. Nagy testű, fehér húsú, tudatos nő. Nem úgy, mint a többiek, akik ijedt egérszemekkel fürkésztek bennünket, s mellüket rosszul szabott kombinéjikkal szorították le, minél kevesebb látsszon belőle. Olga viselte a testét. Karját úgy emelte a hajához, hogy melle előrefeszüljön. Ha lehajolt, kivágott nyáriruhája lecsúszott a válláról. Mikor cipőjét kötötte, csipőjén majd szét pattant a szűk szoknya. Nem szándékosan viselkedett így, inkább megszokásból, hisz tőlünk, bugrisoktól, úgysem akart semmit. Felnőtt férfiakkal barátkozott, ügyvédekkel, ügyészekkel, akik eleinte az apját, később őt látogatták. A lányok csak bámulták a ruháit, a mozdulatait, a fesztelenségét.

Nos Olga... bár idegen volt, egy másik bolygó lakója, mégis izgatott bennünket. Nem udvaroltunk neki, nem randevúztunk vele, csak szimatoltuk. Aztán engem váratlanul észrevett. Inkább meglepődtem, mint örültem ennek. Egyszer hallottam, ahogy a lányok előtt mondja:

— Stocker egy fej, ti pedig kis hülyék vagytok.

Ez a mondat nyilván egy korábbi vita folytatása lehetett, s kiderült belőle, hogy évfolyamtársnőim miként vélekedhetnek rólam. Gyakran rendeztünk klubdelutánt, ezekre Olga szinte sose jött el. Most — egyórás késéssel — beállított. Egyedül méghozzá. Mellém ült és azt mondta: — táncolni akarok veled!

Hozzám nyomta a mellét, a combját. Szégyelltem, milyen zavart és ügyetlen vagyok. Egész este együtt táncoltunk, aztán hazakísértem. Vasárnapra meghívott. Az évfolyamról még senkit nem hívott a lakásukra.

Mindig tisztos középosztálybeli szűkösségben éltem. Anyám háztartási naplót vezetett, és apró, még a papírral is takarékoskodó betűivel beleírta: 10 dk selyemcukor Mikinek. Engem is rászoktatott, hogy otthonról elkerülve följegyezsem a kiadásaimat. Nagyjából az ösztöndíjból tartottam el magam, de azért valahányszor hazautaztam, elszámoltattam. A lakásunk... két szoba, abból az egyik a nagyapáméktól örökölt ebédlő. Alig használtuk. A bespalettázott helyiség csak vendégektől világosodott meg, melegedett fel. A vendégeket anyám maga készítette meggyborral, olcsó linzertésztával kínálta. Cukrászdába nem jártunk, boltból italt sose vásároltunk.

Olga szobája — már a különszoba is elképesztő gazdagságot sejtetett velem — csupa párna és puha kárpit volt. A szekrényen kívül minden bútordarabra ülni, heverni, feküdni lehetett. Nálunk a székek merev hátukkal és sajátos kényelmetlenségükkel mindig anyám intéseire figyelmeztettek: „ne hintázz a széken!”, „ne lóbázd a lábadd!”, „húzd ki szépen a hátadat!” Itt az ember valósággal elálmosodott, ha ülőhellyel kínálták, olyan puha, lustálkodásra ingerlő volt a fotel. A földön is párnák, díspárnák mindenfelé. És Olga mindezt használta. Hol egyikre, hol másikra heveredett, a feje alá gyűrte vagy a derekához támasztotta. A sok párna és a lány elomló fehér húsa... és közben gint ittunk, Olga mondta, hogy így hívják azt a szappanszagú, kesernyés italt, amitől égett a fülem, és dagadni éreztem a nyelvemet.

— Na ne félj már — nevetett Olga —, nem bánt a néni — és a fejemet nagy puha mellére húzta.

— Tudod, nálunk ez a jogászokodás olyan családi szokás, mint a születésnap tortája. A nagyapám bíró volt, az apám ügyvéd, a bátyám is az. Én se maradhatok el mögöttük. De neked... neked érdemes tanulni, igazán érdemes. Belőled még lehet valami.

A díványra heveredett, engem is magával húzott. Szűk szoknyája felcsúszott a combján, tenyerem meztelen forró bőrét érezte. A gombok, kapcsok maguktól nyíltak szét előttem, s amerre néztem, csak rezgő fehér húsát láttam.

— Azt mondják — nézett közelről az arcomba lázas tekintettel —, a zsidó fiúk nagyon... értenek a nőkhöz.

Megfagytam. És mintha ez a hullámzó, zajló hústenger is befagyott volna előttem. Már csak a súlyát éreztem, ahogy rámhengeredett.

— Mi történt? Mi bajod, te bolond?

Szabadulni akartam. Mindenképpen szabadulni ebből a fullasztó díspárnavilágból.

— Engedj. Engedj el kérlek.

Nem ismertem a hangomra. A gin egy pillanat alatt kipárolgott belőlem. Száraz és tárgyilagos volt a hangom, akár egy kollokviumon felelés közben.

(Folytatjuk.)